

כתובות ד

משה שווערד

1. תוספות מסכת כתובות דף ד עמוד א ד"ה בעילת מצוה

בעילת מצוה - קרי לה בעילת מצוה משום דכתיב כי בועליך עושיך ואמר' (סנהדרין דף כב:) אין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי וע"י כך מידבק בה ובאין לידי פריה ורביה ולהכי קרי לה לבעילה ראשונה בעילת מצוה.

2. אילת השחר מסכת כתובות דף ד עמוד א

תוד"ה בועל... והנה הא דבועל בעילת מצוה, לכאורה כיון דהוא אונן דפטור מן המצוות יתכן דלא יהי' לו קיום מצוה ואיך התירו לו, ואפשר דל"צ לומר דהתירו לו כדי שיקיים מצוה, אלא דהתירו לו לעשות אותה בעילה כשהיא במקום אחר מצוה, אבל אה"נ הוא לא יקיים בזה מצוה וצע"ק.

3. רא"ש על ברכות פרק שני - סימן טו

גמ' מ"ט אנינות דאורייתא ביום הוא דכתיב ואחריתה כיום מר. אנינות לילה דרבנן ובאיסטניס לא גזרו ביה רבנן: חזינן למקצת רבוותא דקא כתבו דהא דר"ג דקסבר אנינות לילה דרבנן היא לא קי"ל כותיה ואע"ג דכתיב שבעת ימים. לילות בכלל ימים. [1] ומיחזי מילתא דסבירא להו להני רבוותא דשבעת ימי אבלות דאורייתא נינהו וגמרי להאי מילתא מדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים. ולא הכי הוא מילתא דהא בהדיא אמרינן בפרק טבול יום (דף קא.) הן היום הקריבו את חטאתם. אני היום אסור ובלילה מותר. ולדורות בין ביום בין בלילה אסור דברי ר' יהודה. רבי (שמעון) אומר אנינות לילה אינו מד"ת אלא מדברי סופרים. ואמר' נמי התם עד מתי מתאונן עליו כל אותו היום בלא לילה. רבי אומר כל זמן שלא נקבר תופס לילה. אמרוה רבנן קמיה דרבא מדאמר רבי יוסי יום קבורה תופס לילו מדרבנן מכלל דיום מיתה תופס לילו מדאורייתא וסבר רבי אנינות לילה דאורייתא והתניא הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור והלילה מותר. לדורות בין ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה רבי אומר אנינות לילה אינו מד"ת אלא מד"ס לעולם דרבנן היא ותכמים עשו חזיון לדבריהם יותר משל תורה. וגרסינן נמי בפסחים (דף צא ע"ב) אונן טבול ואוכל פסחו לערב קסבר אנינות לילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. [2] וכיון דאשכחנין הני כוליהו תנאי דסבירא להו דיום ראשון בלחוד דאורייתא אבל לילו דהוא ליל יום שני למיתה לא תפס אלא מדרבנן [3] ור' יהודה לחודיה הוא דסבר יום מיתה תופס לילו מדאורייתא שמעינן דלית הלכתא כוותיה דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים הלכך יום ראשון דהוא יום מיתה הוא ניהו דאיתיה

מדאורייתא. אבל מליל שני ואילך דרבנן נינהו היינו סברא דר"ג דקסבר אנינות לילה דרבנן והלכתא כוותיה והני שבעה ימים גופיהו לאו על ויעש לאביו אבל שבעת ימים שבעת ימים אסמכניהו רבנן אלא אהאי קרא דכתיב והפכיתם חגיכם לאכל מה חג שבעה אף אבלות שבעה. ואי קשיא לך מההוא דגרסינן בפרק ואלו מגלחין (דף יד ע"ב) אבל אינו נוהג אבלות ברגל דכתיב ושמתח בחגך. אי אבלות דמעיקרא הוא אתיא עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. ושמעת מינה דאיכא חיובא דאורייתא בטר דנפיק ליה וימא קמא דהוא יום מיתה. ההוא לא קשיא מידי דהכי קאמר אבל אין נוהג אבלות ברגל לד"ה ואפי' למאן דאמר יום ראשון תופס לילה מדאורייתא. דא אבלות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. ואי אבלות דהשתא היא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים. זהו לדעת רב אלפס ז"ל ולדעת מקצת הגאונים דאבילות יום ראשון הוי דאורייתא [4] אבל התוספות כתבו דליכא אבילות מדאורייתא כלל אע"ג דאנינות יום ראשון מן התורה. אנינות לחוד ואבילות לחוד והאסור בזה מותר בזה והאסור בזה מותר בזה. והא דאונן אסור ביום ראשון מן התורה היינו לענין אכילת קדשים כדאיתא בזבחים פרק טבול יום ולענין אכילת מעשר דכתיב לא אכלתי באוני ממנו ועוד החמירו בו מדרבנן לאוסרו בדברים המפורשים בריש פרק מי שמתו בעוד שלא נקבר מתו. אבל אבילות לא מצינו בשום מקום שנוהג ביום ראשון מן התורה. והכי תנן בסנהדרין (דף מז ע"ב) אין הקרובים מתאבלין אלא אוננין אלמא משמע דאנינות ואבילות תרי עניני נינהו. וראיה לדבר דאמרין בפרק קמא דכתובות (דף ד.) מת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות ואם איתא דאבילות יום ראשון מן התורה היאך תדחה מצוה מן התורה מפני המשתה דחופה דרבנן לכל הפחות הוה לך למימר שנוהג יום ראשון תחלה אלא ודאי כל שבעת ימי האבילות אינו אלא מדרבנן לכך נדחה מפני המשתה ועוד ראייה...

4. רמב"ם יד החזקה הלכות אבל פרק א

(א) מצות עשה להתאבל על הקרובים שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה אף על פי שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה:

5. רמב"ם יד החזקה הלכות אבל פרק א

(ב) מאימתי יתחייב אדם באבל משיסתם הגולל אבל כל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שיקבר:

6. כסף משנה על הלכות אבל פרק א הלכה ב

מאימתי יתחייב אדם באבל וכו'. בפרק אלו מגלחין (דף כ"ז) ת"ר מאימתי כופין המטות משיצא מפתח ביתו דברי ר"א ר' יהושע אומר משיסתם הגולל וידוע דהלכה כר' יהושע וסתימת הגולל היינו לאחר שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר. ומ"ש אבל כל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בדבר מהדברים שאבל אסור בהם ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שיקבר. כתב הטור שכ"כ הרי"ף בן גיאת ושהרמב"ן חלוק עליו:

7. תוספות מסכת כתובות דף ד עמוד א ד"ה בועל בעילת

בועל בעילת מצוה ופורש - קודם שיקבר המת אבל לאחר שנקבר לא כדאמרינן בסמוך דברים של צינעא נוהג ודייק לה מדקתני כל אותן הימים הוא ישן בין האנשים כו' מיהו מרישא דהכא לא ה"מ למידק דדוקא כשהמת בחדר הוא דשרי בעילת מצוה דמצוי לדחויי דבועל בעילת מצוה היינו אפי' לאחר שחל עליו אבילות אבל קשה לרשב"א אמאי לא דייק מדקתני ופורש מכלל דנוהג דברים של צינעא מדלא התיר אלא בעילת מצוה דוקא ואור"י דהמ"ל פורש משום דם בתולים כדאמרינן בפ' תינוקת (נדה דף סה:): אבל מהו ישן בין האנשים דייק שפיר דהוי משום אבילות דאי משום נדות כיון דבעיל אשתו ישנה עמו כדאמר רב יוסף בסמוך ועוד דכל אותן הימים משמע דבכולהו הוי חד טעמא דהיינו משום אבילות והשתא מקילינן טפי באנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן מידי דהוה אנעילת סנדל ועטיפת הראש וכפיית המטה.

8. תוספות על מועד קטן דף כג/ב

ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין... תימה משמע דאונן חמור מאבל דלא מצינו אבל שיהא בו איסור בבשר ובין ולענין קדשים אשכחן דאבל אוכל בקדשים ואונן אסור ובשאר דברים החמירו באבילות בכפיית המטה ונעילת הסנדל ועטיפת הראש וטובא איכא ובאונן שרי וי"ל דדברים שהן משום אבל מותר גבי אונן ובאבילות אסורין אבל דברים שאינם אסורין משום אבילות אלא משום שיש לו להיות טרוד בקבורתו מתו ולא ימשך אחר דברים אחרים כגון אכילת בשר ושתיית יין אסירי באונן דוקא ותשמיש המטה דמשמע בסמוך דאסור באונן בהא נמי שמה ימשך או שמה שמחה יתירתא וחוצפה כך מצאתי ובתגלחת ובתכבוסת לא ידעינן אי שרי באונן ואין ללמוד איסור לגלח מדתני' במס' שמחות היה מגלח ואמרו לו מת אחד מקרוביו הרי זה יגמור משמע הא לא התחיל אסור דלמא בשמועה איירי ולאחר שנקבר ובשם ריב"א כתבתי דתגלחת אסור דנפקא לן מראשיכם אל תפרעו (ויקרא י) הא כולי עלמא אסירי ואינהו אוננים הוו ובתשמיש המטה דאסרינן בסמוך [A] וראו להתיר באנינות כדאמרינן פ"ק דכתובות (דף ד. ושם) ובאבילות אסרו דקאמרינן התם מכניסין את המת לחדר ובועל בעילת מצוה ופורש והא דקאמרינן התם אבילות דהכא קילא ואתי לזלזולי בה ומקשה מאי קולא אילימא דקתני בועל בעילת מצוה משום דלא חיילא אבילות עליה אינו רוצה לומר שאין קולא בדבר אלא הכי קאמר אין קולא באבילות כי אם באנינות ולא אתי לזלזולי באבילות:

9. אילת השחר מסכת כתובות דף ד עמוד א

תוד"ה בועל. והשתא מקילינן טפי באנינות דאורייתא מבאבילות דרבנן מידי דהוי אנעילת סנדל ועטיפת הראש וכפיית המטה. ואף על גב דלא דמי דהתם זהו הדין דבאנינות לא אסרו משא"כ באבילות, אבל תשמיש המטה דאסור בשניהם למה נתיר באנינות יותר, מ"מ הרי דמצינו דיש לפעמים להחמיר באבילות מבאנינות ה"נ כאן הקילו באנינות יותר. [B] [והנה אף על גב דאנינות דאורייתא, מ"מ אין איסור דאורייתא לאונן בתשמיש המטה, דודאי לא היו מתירים איסור דאורייתא].

10. ריטב"א על כתובות דף ג/ב

מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה. פירש רש"י ז"ל שאילו היו קוברין את המת תחלה היה חלה עליו תורת אבילות ושוב אי אפשר לו לעשות חופה, וא"ת נהי דלא חלה עליו תורת אבילות קודם קבורה מ"מ הרי חלה עליו אנינות דמי שמתו מוטל לפניו אסור בבשר ויין ותשמיש המטה (מ"ק כ"ג ב'), [C] וי"ל

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף ד עמוד א

[ה] ועי' בדברי יחזקאל (סי' י"ז, ועי' אבן האזל ריש הל' אבל) שכתב ליישב דאה"נ מעיקר הדין היה צריך לנהוג דיני אבילות גם לפני הקבורה אלא שפטור מדין אונן שפטור מכל המצוות ולכך פטור גם מדיני אבילות עיין שם,

17. אילת השחר מסכת כתובות דף ד עמוד א

שם. יש לעיין למה הוצרכו להתיר לבעול, דנהי דהתירו לעשות החופה כדי שלא תיפסד הסעודה, אבל למה הוצרכו להתיר הביאה, ובהפלאה כתב לפי שיטת הרמב"ם דחופה שאינה ראוי' לביאה לא מהני א"ש דהוצרכו להתיר הביאה, והביא מנקודות הכסף בשם מהרי"ץ גיאות דחל ז' ימי המשתה ע"י הביאה. ולכאורה לפי"ז בחופת נדה אין שבעת ימי המשתה, דאפי' אם נימא דלא צריך דוקא ביאה ממש אלא ראוי' לביאה ולכן הוצרכו להתיר לבעול, מ"מ חופת נדה נימא דאין נוהג ז' ימי המשתה, ויהי' אסור לברך ז' ברכות אם הי' חופת נדה.

ואפשר דכדי שיחול עליו דין ז' ימי המשתה שידחה דין אבילות צריך שיהי' לו עיקר שמחת נישואין, וזה רק אם מותר גם ביאה, ולפי"ז אף על פי שבשאר דוכתי גם בחופת נדה חל דין ז' ימי משתה ויש לברך ז' ברכות, ורק כאן צריך שתהי' ראוי לביאה, ובאופן שכאן לא נתיר שישאנה כדי לדחות האבילות באופן שהיא נדה, דכדי לדחות את האבילות צריך שיהי' עיקר שמחת ימי המשתה, וזה רק ע"י היתר ביאה, אבל אם אינה נדה אז אפשר דאפילו אם אח"כ לא בעל ג"כ כבר יוכל לנהוג ז' ימי משתה, כיון דלא חסר בנישואין דהיו עם היתר ביאה, ואז חל דין ז' ימי המשתה לדחות האבילות.

18. רא"ש מסכת כתובות פרק א סימן ה

[ה] הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים (י) כתב הראב"ד ז"ל דתרוייהו דוקא שיהו אנשים ישנים עם החתן ונשים עם הכלה:

19. רא"ש על מועד קטן פרק שלישי - סימן לו

כתב הראב"ד ז"ל דתרוייהו דוקא שיהו אנשים ישנים עם החתן ונשים עם הכלה ודוקא בלילה אבל ביום מותר להתייחד עמה כשאר נשים ואינו אסור אלא בתשמיש אבל במיני פרישות כמזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פניו ידיו ורגליו מותר ולא עוד אלא אפילו בחיבוק ונישוק וכיוצא בו מותר ע"כ. ומאד הפליג החכם להחמיר בלילה להצריך שתי שמירות והפליג להקל ביום להתיר יחוד חיבוק ונישוק ואיפכא מסתברא כי למראית העין היצר מתגבר הלכך (בלילה או ביום קטני) והיחוד אסור ביום כמו בלילה אבל במיני פרישות אין צריך להרחיק עוד כתב החכם איכא מ"ד דאי איתרמי ליה אבילות ברגל שצריך כמו כן שישן הוא בין האנשים ואשתו ישניה בין הנשים משום דדמי האי אבילות לאבילות דחתן דמזלזלים דלא נהגו אבילות ברגל וקי"ל דאסור בתשמיש המטה דאמר דברים שבצנעה נוהג הלכך בעי הרחקה יתירה כי הכא

20. שו"ע יו"ד סימן קצב

(ד) עבר וכנסה תוך זמן זה, וכן חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה, לא יתייחד עמה, אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים: הגה - יש אומרים אם היתה טהורה כשנשאת ולא בא עליה, ופירסה נדה אחר כך, א"צ שימור עוד, (ת"ה סימן רנ"ג והגהות אלפסי), והמחמיר תע"ב (ת"ה שם). ואין לחלק בזה בין בחור לאלמון או בתולה לאלמנה, (רבינו ירוחם נתיב כ"ו). י"א שאסורה ליחד עמו ביום, כמו בלילה, וא"צ להיות שתי שמירות, רק הוא בין האנשים או היא בין הנשים (טור בשם הרא"ש). ואם אינם ישנים בחדר א' אינן צריכים שימור כלל, (ב"י בשם הרשב"א). וי"א דבלילה צריך שתי שמירות, וביום מותר להתייחד, (הראב"ד). והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, ואין מתייחדין ביום בלא קטן או קטנה:

21. תוספות מסכת כתובות דף ד עמוד א ד"ה אבל דברים

אבל דברים של צינעא נוהג - פי' חובה לעשות כן ולא רשות מדמייתי סייעתא מן הברייאא ...

22. סוכת דוד

מז) והנה בעצם איסורא דשל צינעא ביו"ט צ"ע דכיון דיו"ט אינו עולה למנין שבעה מפני שאין אבילות ביו"ט, א"כ מנין הך חיובא להתאבל בדברים של צינעא.
הנה צ"ל דבמצות איבול של הי"א דברים שהאבל נוהג, נכללו בהו תרי דינים, א' דין מצוה לינהוג הי"א דברים כדי לקיים מצות איבול, ב' דין איסור שהאבל אסור בהי"א דברים, ולכן ביו"ט שהוא זמן שמהה אין שם הנהגת אבילות ויש רק איסור בדברים של צינעא, ולכן אינו עולה לו שהרי אינו נוהג מצות אבילות, אבל בשבת מקרי זה הנהגת אבילות וכנ"ל ולכן עולה לו ונמצא דטעמא של הטור והתוס' אחד הוא, וכנ"ל.

23. תוספות מסכת כתובות דף ד עמוד ב ד"ה והצעת המטה

הצעת המטה - נראה לר"י הצעת המטה דהכא היינו פריסת סדינין שהוא דבר של חיבה אבל הצעת כרים וכסתות שאינן דברים של חיבה שרי לנדה ...

24. ספר חכמת אדם - כלל קטז

ז) כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לו חוץ ממיזגת הכוס בפניו ולהניחו לפניו על השלחן אלא על ידי שינוי שתניחנו על השלחן ביד שמאל או שתניח אפילו בימין על הספסל וכיוצא בו (סעיף י') וליתן הקערה עם התבשיל על השלחן אם גם בני הבית אוכלין מן הקערה פשיטא דמותר אבל קערה עם מאכל לבעלה לבד יש לאסור דהוי דומיא דמיזגת הכוס (ש"ך ס"ק י"ג) ומכל מקום אם אין לו מי שישמשנו יש להקל ובלבד שלא תתן המאכל בקערה בפניו (עיין סדרי טהרה) וכל תיקון דמאכל לכולי עלמא מותר דאין זה אלא דרך עבדות:
ח) אסורה להציע מטתו בפניו ודוקא ליתן המכסה וכיוצא בו שהוא דרך חיבה אבל הצעת הכרים והכסתות שהוא דרך טוהר ואינו חיבה מותר ושללא בפניו הכל מותר אף על פי שהוא יודע שהיא מצעת אותה

25. רש"ש על כתובות דף ד/ב

גמרא כאן באבילות ידידיה כאן באבילות ידידיה. אולי לפי שהנשים מפני רכות לבן מתפעלות ומצטערות הרבה על כל צרה של"ת יותר מהאנשים ולכן נשבר כאשר יעידון הכתובים והנסיון. וזה אצלי כונת הכתוב הרבה ארבה עצבונך. דכל מאורע רע יעציבך ביותר

26. סוכת דוד

ע) בגמ' באפה נהוג אבילותא, עיין ריטב"א שכתב דיש שפירשו באפה ממש, וכשיוצא להוץ אינו נוהג, וכן משמע לשון צמה בבית, ויש שפירשו דכל שהן בעיר אחת מקרי באפה מפני שהיא יכולה לדעת אם נהג, והוי כמו בבית, עוד כתב דמה שאין נוהגין עכשיו בזה, הוא מפני שהיא מוחלת ע"ז, דכל הטעם הוא מפני כבודה, ויכולה למחול, כן דעת הרמב"ן וריטב"א.

27. שו"ע יו"ד סימן שעד

(ו) כל מי שמתאבל עליו, מתאבל עמו אם מת לו מת. ודוקא בעודו בפניו, אבל שלא בפניו אין צריך לנהוג אבילות; חוץ מאשתו, שאע"פ שמתאבל עליה אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמה משום כבוד חמיו וחמותו, אבל על אחיה ואחותה או בנה ובתה מאיש אחר, אינו מתאבל עמה. ומ"מ אינו יכול לכופה להתקשט, אבל יכולה למזוג לו הכוס ולהציע לו המטה ולרחוץ פניו ידיו ורגליו. וכן היא אינה מתאבלת עמו, אלא כשמתו חמיה או חמותה, אבל שאר קרוביו שמתו, אינה מתאבלת עמו: **הגה - וי"א דהאידינא נוהגין להקל באבלות זה של המתאבלים עמו, דאין זה אלא משום כבוד המתאבלים, ועכשיו נהגו כולם למחול. וכן נוהגין האידינא שלא להתאבל כלל עם המתאבלים** (טור בשם הרא"ש והוא ב'פ' א"מ ורמב"ן בת"ה והגמ"י פ"א), **וכל המתמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים** (הגהות מיימוני פ"ב). ומ"מ נהגו שכל קרובי המת, הפסולין לו לעדות, מראין קצת אבילות בעצמן כל שבוע הראשונה, דהיינו עד אחר שבת הראשון, שאינן רוחצים ואין משנים קצת בגדיהם כמו בשאר שבת (גדולי אוסטרייך נהגו כן). ויש מקומות שנהגו עוד להחמיר בעניינים אחרים, והעיקר כמו שכתבתי. וכל זה בשמועה קרובה, או שהיה אצל המיתה; אבל בשמועה רחוקה, אין לאבילות זה מקום כלל (תמצא הכל מבואר בת"ה סימן רנ"א). מי שרוצה להחמיר על עצמו להתאבל על מי שאינו צריך, או ללבוש שחורים על קרובו, אין מוחין בידו (הרא"ש כלל כ'):

28. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף ד עמוד ב

לא קשיא כאן באבילות דידה כאן באבילות דידה. והיינו כמש"כ בריש מסכתין דהחשש ביחוד אינו שיבוא עליה באונס אלא שיפתנה ולכן באבילות דידה אין חשש שיפתנה שלא תפתה. **ולהלכה עי' ברא"ש במו"ק (פ"ג סי' ל"ו) שהביא בשם הראב"ד** (וכ"ה בתוה"א עמ' קע"ח, ובטור יו"ד שפ"ג) **דאבל אינו אסור אלא בתשמיש אבל מותר בכל מיני פרישות כמוזגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פניו ידיו ורגליו ולא עוד אלא אפילו חיבוק ונישוק וכיו"ב מותר**, (והיינו אפי' בכה"ג שהיה טבחו טבוח וכד') **וכן קיי"ל, ולכא' צ"ב מסוגיין דחזינן שלא התירו יותר מנדה (ואפי' מזיגת הכוס) דלא גרע מנדה**, ועכ"פ בהיכ"ת דידן שהיה טבחו טבוח וכו' יש לאסור **ואיך הקיל הראב"ד אפי' חיבוק ונישוק**, וצ"ל דהנה איתא בשבת (י"ג א') דילפינן מקרא (יחזקאל י"ח) ואת אשת רעהו לא טמא ואל נדה לא יקרב, מקיש אשה נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור, **והיינו דבנדה איכא ילפותא מיוחדת לאסור שאר הרחקות, אמנם האי ילפותא היא רק בנדה ולא בשאר איסורים**, ולפי"ז י"ל דהכא בסוגיין בהו"א סברה הגמ' דהא דאסור בנדה מזיגת הכוס וכד' היינו משום הרגל דבר ואם בנדה החמורה חששו כ"ש באבילות הקל דאיכא למיחש טפי, **אמנם למסקנא לבתר דאיכא האי ילפותא דגמ' בשבת א"כ י"ל דהא דאסור בנדה בהני הרחקות אי"ז משום הרגל דבר אלא דזהו עצם האיסור** וכמו דילפינן דאסור הוא בבגדו וכו' ה"ה שאר הרחקות נמי אסור ולא משום הרגל דבר, **וא"כ י"ל דבאבילות דליכא האי ילפותא וכל האיסור רק משום חשש דהרגל דבר א"כ י"ל דאין כלל לאסור מחמת זה ולכך התיר הראב"ד אפי' חו"נ**.

אמנם בעיקר דברי הראב"ד מה שהתיר אפי' חיבוק ונישוק, עי' מה שהביא הרעק"א (יו"ד שפ"ג) מקור לדברי הרבינו ירוחם (מובא ברמ"א שם) **שבאבילות יש להחמיר בחו"נ**, והביא בשם מו"ה זלמן מווילנא זצ"ל שכן מפורש בתרגום קהלת עת לחבוק ועת לרחוק מחבק, עידן בחיר לגפפא איתתא ועידן בחיר לרחקא מגפפא בשבעת ימי אבלא עיין שם, (עי' תולדות אדם סוף פ"ד).

29. תוספות מסכת כתובות דף ד עמוד ב ד"ה עד שיסתם

עד שיסתם הגולל – [1] **בכמה מקומות פי' רש"י דגולל הוי כסוי ארון ודופק היינו קרשים שבצידי הארון ונקרא דופק על שם שהגולל דופק עלין וכעין זה פי' בערוך וקשה לר"ת דאמר בפרק מי שמתו (ברכות יט: ושם) מדלגין היינו על גבי ארונות ואיך היו מדלגין והלא הגולל והדופק מטמא באהל ... ועוד הקשה דתניא בעירובין (דף טו:): כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין ממנו לא גולל לקבר כו' ולפ"ה וכי דרך לעשות כסוי ארון מבעלי חיים ויש לומר אף על גב דאין דרך לעשות כסוי ארון מבעלי חיים מכל מקום כמה דברים אשכחן דלא שכיח ומיירי בהן הש"ס לדרוש ולקבל שכר כדאמרינן בפרק המקשה (חולין ע). בלעתו חולדה והוציאנו והכניסנו והקיאנו ויצא מאליו מהו הדביק שני רחמים ויצא מזה לזה מהו אף על פי שלא יבא לעולם [2] ור"ת מפרש דגולל היינו מצבה שהיא אבן גדולה ולשון גולל שייך על האבן כדכתיב**

וגללו את האבן (בראשית כט) ודופק הן שתי אבנים אחת לראשה ואחת לרגלה של מצבה ופעמים כשאין המצבה מזומנת מעמידין שם בהמה או דבר אחר לסימן ובהיא דמדלגין לא היה שם מצבה ומחמת המת לא היו מיטמאין דרוב ארונות יש בהן פותח טפח ...

30. שערים מצויינים בהלכה

מדברי התוס' שכתבו למה לא קברוהו בלא מצבה עד אחר הפסח, משמע שמנהגם היה להעמיד המצבה סמוך לזמן הקבורה, ודלא כהנהגים להמתין מלהעמיד המצבה עד אחר כלות השנה, וכן הקפידו כמה גדולים למהר להעמיד המצבה. [וכש"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' לז) הביא דברי הרא"ש (מו"ק פ"ג סל"ח) [מובא בש"ך סי' שעה ס"ק יב], שפי' הא דהלך גדול הבית לביה"ק דהיינו לעשות מצבה כו', שהולך האבל תוך שבעת ימי אבלות כדי להשתדל להעמיד המצבה, ומוכח מזה דהיה מנהגם להעמידה מיד בזמן הקרוב ביותר, דלהנהגים להמתין עד כלות השנה, למה לו למהר לילך לחוץ בתוך ימי השבעה. ועי' בשמ"ב (ח"ד סי' קצט ס"ק כב וס"ק כג) מה שכתבו בזה.

31. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן צב

בענין חיובים שהסכימו ביניהם לפני הנשואין אם הכתובה כלולה בהם, ובענין שיעור כתובה בזמננו. ... וגם דבר נחוץ הוא להודיע מה שאמרתי איזה פעמים שאיכא עוד חיוב כהחיוב דנכסי צאן ברזל שצריך לשלם להאשה כשמגרשה או נתאלמנה כדין הכתובה. דהא מפורש בגמ' שסעודת הנישואין מחוייב החתן לעשות דהא בשביל זה נאמן כשאומר פ"פ = פתח פתוח = מצאתי כדאמר ר"נ אמר שמואל משום רשב"א בכתובות דף י' ע"א דחכמים תיקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים ולא למנה מנה והם האמינוהו שאם אמר פ"פ מצאתי נאמן ואמר רבא הטעם משום חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ואם הכלה עושה הסעודה כמנהגנו הרי אין לו להיות נאמן ולא הוזכר חלוק לומר שאם הכלה עשתה הסעודה אינו נאמן, וגם הא זה מאות בשנים שהכלה עושה הסעודה ולא הוזכר שבדורות אלו אינו נאמן. אלא צריך לומר דמה שהיא עשתה הסעודה הוא נחשב כהכניסה לו נדוניא דמי הסעודה שהוא יצטרך לשלם כשיגרשנה ותתאלמן. ואף שעל מעות שמכנסת האשה נדונייתא צריך להוסיף שלישי, הוא במעות מזומן שעשוין להרויח בהן אבל מעות אלו דהוציאה על עשיית הסעודה שהיה הוא צריך להוציא הוא כנתינת מעות כאלו שידוע לכל שלא שייך להרויח בהן שליכא טעם שיוסיף. ...

• אל תלכי ללקוט בשדה אחר [ב, ח]. בעז מבקש מרות שתלקט בשדהו, לפי האמור שהיה מעשה זה ביום שני של פסח, הרי במועד ישנה מצוה מיוחדת לשמח את הלוי, הגר, היתום והאלמנה, ואומר הקב"ה: אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך [רש"י סוף ראה], ואין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים, אלמנות וגרים [רמב"ם מגילה פ"ב ה"ז]. לכן חפץ בועז לשמח לבה של רות והמותה נעמי במיוחד במועד. [אך לכאורה צ"ל דמעשה זה כבר אחר המועד, דיש איסור קצירה בחול המועד, פרט למקרים מסוימים].

כשאחותי היקרה, מרת פליאה אלבק ע"ה, היתה ילדה, הלכנו עם אאמור"ך לנחם אצל מרן הגרש"א זללה"ה תנחומי אבלים. לפתע פנה מרן אל אחותי [שאלה: מדוע שבת אינה מפסיקה את האבלות (כדרך שיום טוב מפסיק אותה). השיבה היא לאלתר: אילו היה כן, לעולם לא היתה אבלות של שבעה ימים. מרן קילס תשובה חכמה זו. אמנם, שבת אין בה שמחה, ומשום כך איננה מפסיקה אבלות, אך רגל מפסיק את האבלות, משום מצוות שמחה שיש בו, ומצוות שמחה של רבים דוחה את האבלות של היחיד [מו"ק יד]. ויש להקשות, מדוע אי אפשר שהרבים ישמחו, והיחיד יעמוד באבלו, ולא ידחה חיוב אחד מפני השני. וצריך לומר שכשיש אדם

מישראל השרוי בצער, הרי זה חיסרון בשמחה של כל הרבים מישראל. לא תיתכן שמחה שלמה אצל יהודי, כשחברו טרוד באבלו, רח"ל. ולפיכך נדחה אבל היחיד, כדי שתהיה שמחת הרבים שלמה. זו גם הסיבה שביום טוב מצווים אנו במיוחד לשמח את הגר, האלמנה, היתום והלוי, משום שכשישנו אדם מישראל השרוי בצער, הרבר מחסר משמחתו הפרטית של כל אחד ואחד מישראל. וזה שפסק הרמב"ם שאין שמחה גדולה ומפוארה כמו השמחה לשמח את העניים בישראל.

נשאלתי אודות איסור "לא תאחר", שהדין הוא שאינו עובר עד שיעברו עליו ג' רגלים. וטעם הדבר, שבימות השנה ייתכן שיאמר: טרוד אני, אבל ברגלים, כאשר ממילא עולה הוא לירושלים, לא יוכל לומר טרוד הייתי, וממילא נטען נגדו מדוע לא הבאת את נדריך. אך זה טעם מובן לעניין קרבנות הבאים רק בירושלים. ואילו לגבי צדקה, אין טעם זה מובן, שגם שם הדין הוא שעובר על "לא תאחר" אחרי ג' רגלים (אם אין עניים מצויים לפניו), והרי חובת הצדקה איננה דווקא בירושלים, ומדוע נרחיב לו את הזמן עד שיעברו ג' רגלים? ונראה לומר בטעם הדבר, שביום טוב יש חיוב מיוחד לשמח את העניים, משום שכאשר חסר ליהודי אחד באשר הוא, חסר גם בשמחה הפרטית של כל יחיד, לכן שלושה ימים טובים הם הזמן

המוגבל שלא לאחר מתנות עניים.

כל ישראל ערביין זה בזה, כל אחד ואחד מישראל מחויב לדאוג לקיום מצוותיו של חברו. ושמעתי ממרן זללה"ה, שאין חיוב להוציא ממון עבור ערכות זו, וכל חיובה הוא בלי להוציא ממון. לדוגמא, אין חובה על אדם לקנות אתרוג לחברו. ועפ"ז נשאל, מדוע ביום טוב יש – כחלק ממצוות השמחה – חובה לדאוג לכך שגם הגר, היתום, האלמנה והלוי ישמחו, והרי יש בכך הוצאת ממון לצורך מצווה של חברו. לצורך שמחת יום טוב של חברו. ולאור האמור, אין זו הוצאה לצורך שמחתם שלהם, אלא לצורך שמחתך שלך. שכן שמחתך שלך איננה שלמה אם להם חסר, ולצורך שמחתך שלך אתה מחויב להוציא ממון ולשמח אותם.